

JOURNALISTER I NY FORTOLKNINGSINDUSTRI

FRA SPORHUNDE

HÆRSKARE AF KOMMENTATORER FOKUSERER PÅ FREMTID FEM FOR FORTID. I DEN POSTMODERNE JOURNALISTIK ER FORTOLKNINGER OG FORUDSIGELSER I HØJSÆDET. ENGANG VAR JOURNALISTEN PÆDAGOGISK FORMIDLER ELLER KRITISK SPORHUND. I DAG HAR JOURNALISTER OG POLITISKE KOMMENTATORER UDVIKLET SIG TIL SPÅMÆND, DER KAN FORUDSIGE FREMTIDEN OG LÆSE POLITIKERNES TANKER.

TIL SPÅMÆND

"Oraklerne" kaldes de særligt udvalgte personer i Steven Spielbergs fremtidsthiller "Minority Report". De ligger det meste af tiden passive hen i et vandbassin, men ind i mellem ryster og skriger de på grund af voldsomme mareridt, hvori mænd, kvinder og børn dræbes på grusom måde. Deres udsædvanlige evner bliver i filmens virkelighed anno 2054 udnyttet af den avancerede politienhed "Precrime", hvor vores helt Tom Cruise er ansat til at forhindre mord, førend de bliver ført ud i livet. Oraklernes drømmesyn gør politiet i stand til at forudse kriminelle handlinger i fremtiden, og både vores helt og alle andre opfatter det som et glimrende arrangement, indtil oraklerne en dag forudser, at vores helt selv vil begå et mord.

I det gamle Grækenland lod politikere og feltherrer sig tilsvarende rådgive af oraklerne i Delfi, hvis kryptiske udsagn ofte krævede stor indsigt at afkode, og europæiske konger og kejserere havde gennem århundreder astrologer til at rådgive sig om vigtige beslutninger. Men i takt med, at videnskaben gradvist løsrev sig fra astrologi, alkymi og anden mystik, har politikere i stigende omfang ladet sig rådgive af embedsmænd og eksperter, der ikke mindst har hyldet facts. Og i det omfang, den politiske ledelse har taget hul på fremtiden, har det været baseret på

de tunge regnedrenge i finansministeriet, hvor man ofte har anvendt livrem og seler, eller ved hjælp af videnskabelig ekspertise indhentet fra universiteter og andre højere læreranstalter.

Tankelæsere

Men nu er oraklerne vendt tilbage til den politiske virkelighed. Et nyt præsteskab har taget form til erstatning af tidligere tiders håndlæsere og astrologer: I aviser, tv-nyheder og blogs er der et voksende lag af journalister og politiske kommentatorer, der har kastet sig ud i at spå om fremtiden frem for at fortælle, hvad der faktisk har fundet sted. Og ikke blot kan journalister og kommentatorer se ind i fremtiden, de kan også læse politikeres tanker: Både hvad de tænker lige nu, og hvad de har tænkt sig at sige i morgen.

Michael Jeppesen beskriver i sin bog "Før ørerne falder af", hvordan han oplevede mediernes dækning af Mogens Lykketofts valgnederlag i 2005 på selve valgaftenen, hvor han til at begynde med sad sammen med Lykketoft i hans lejlighed: "På skærmen taler de om, hvad Mogens Lykketoft tænker lige nu. Hvad han overvejer at sige, og hvad han burde gøre. Det er underligt at sidde ved siden af ham, de snakker om. Han

© I Minority Report bliver Tom Cruise på brutal vis opmærksom på, at det kan være farligt at spå om fremtiden, hvis man begynder at handle som om, at de fortæller den skinbarlige sandhed:

FRA SPORHUNDE TIL SPÅMÆND

sidder med benene over kors og ser fattet ud” (s.189). Som i Minority Report er evnen til at læse tanker og se ind i fremtiden ikke en neutral evne. Den kan aktivt bruges af de involverede til at rådgive om, hvad der faktisk skal gøres, og på denne måde kan tankespindet undertiden blive en slags selvopfyldende profeti.

Pædagogen, sporhunden og spåmanden

I journalistikkens lærebøger er det en dyd at kunne skille faktuelle forhold fra meninger og forhåbninger. Men selvom den journalistiske profession blev født med et diktum om at adskille news fra view har praksis ofte været noget mere mudret, ligesom de journalistiske roller gradvist har udviklet sig i takt med forandringer i den politiske kultur. Centralt i dette rolleskifte står en ændring i, hvad man egentlig skal berette om. I ældre nyhedsformidling var de allerede indtrufne hændelser i centrum, men i nyere journalistik er nutiden og fremtiden blevet meget mere interessant at tale om.

Noget forsimplet kan man skelne mellem tre meget forskellige roller, som journalister har varetaget i efterkrigstiden. Da aviserne fik løsrevet sig fra partipressens politiske forpligtelser, var journalistikken ofte ganske refererende og uden større intention om at udfordre de politiske magthavere, man lige havde frigjort sig fra. Den formidlende og pædagogiske tone blev styrket med den

voksende nyhedsformidling i Danmarks Radio i 1960'erne, hvor man skulle være upartisk og bidrage til folkeoplysningen. Journalisten var en slags pædagog, der bragte nyt om samfundets hændelser og forsøgte at forklare indviklede nationaløkonomiske sammenhænge ved at bygge med klodser i tv-studiet. Med ungdomsoprøret, Vietnamkrigen og faldende tiltro til autoriteter voksede også journalisternes selvstændighed over for det politiske system. De amerikanske journalister Bob Woodward og Carl Bernstein fra Washington Post, der bidrog til at afsløre Watergateskandalen og vælte præsident Nixon, kom til at fungere som idealer for kommende generationer af journalister ikke kun i USA, men også i Europa. De nye kuld fra journalisthøjskolen i Århus skulle ikke længere blot oplyse og formidle, men lave undersøgende journalistik og afsløre magtens bagmænd – og allerhelst være med til at vælte en regering. Man hyldede fortsat de nøgne kendsgerninger, men rapporteringen af fakta bestod ikke længere i blot at formidle, hvad der var sket i politik og andre steder i samfundet. Tværtimod skulle kendsgerningerne tvinges frem i lyset og sættes ind i en sammenhæng for at blive farlige for magthaverne.

Skaber ny realitet

I rollen som sporhund skulle journalisten grave sandhederne frem i lyset, men denne praksis har i dag fået konkurrence fra

Et nyt præsteskab har taget form til erstatning af tidligere tiders håndlæsere og astrologer: I aviser, tv-nyheder og blogs er der et voksende lag af journalister og politiske kommentatorer, der har kastet sig ud i at spå om fremtiden frem for at fortælle, hvad der faktisk har fundet sted. Og ikke blot kan journalister og kommentatorer se ind i fremtiden, de kan også læse politikeres tanker: Både hvad de tænker lige nu, og hvad de har tænkt sig at sige i morgen.

en ny rollemodel: Spåmanden. Den moderne journalist er på ægte postmoderne vis tvivlende over for, om der overhovedet findes en sandhed, så det handler i stedet om at fortolke verden og prøve at pege på, hvor vi bevæger os hen. Da fremtiden principielt ikke er indtruffet, og nutidens hændelser som regel sker, inden en journalist når at komme til stede, kommer den moderne journalist derfor meget ofte til at forholde sig til andres udsagn og løfter om at gøre det ene eller andet. Med andre ord ser vi et skifte i journalistikkens genstandsfelt - fra indtrufne begivenheder og spor af fortidige handlinger til mulige udviklingsforløb og udsagn om fremtidige handlinger.

Journalisten som spåmand skal fortolke det politiske spil og sætte fokus på, hvad nutidens hændelser har af betydning for morgendagens virkelighed. Og hændelserne er ofte talehandlinger, der skal vejes og vurderes. Det handler mindre om, hvad der siges, og mere om, hvad det har af mulige konsekvenser for det politiske spil, at Villy Søvndal udtaler sig positivt om minimumsstraf for ulovlig våbenbesiddelse eller Pia Kjærsgaard siger nej til revision af Grundloven.

Nyhedsmediernes voksende brug af meningsmålinger til eksempelvis at forudsige udfaldet af politiske valg er med til at skabe en ny politisk realitet, som de involverede politikere dermed tvinges til at reagere på – førend realiteten, valgresultatet, er indtrådt.

Journalisternes ændrede roller i efterkrigstidens Danmark

Journalistisk rolle	Dominerende periode	Praksis	Ideal
Pædagogen	1950-1960'erne	Formidle og belære	Folkeoplysning
Sporhunden	1970-1980'erne	Undersøge og afsløre	Vælte regeringer
Spåmanden	1990-2000'erne	Fortolke og forudse	Spindoktoren

Spåmandens hjælpere

Fremtidsorienteringen i postmoderne journalistik er ingenlunde forbeholdt rapporteringen om det politiske liv. I miljøjournalistikken fortolkes orkaner og forurening som indicier for fremtidige trusler mod velfærd og helbred. I livsstilsjournalistikken rådgives om vejen til det gode liv, potentielle risici ved fed kost og børns behov for stimuli, så forældrene kan føle sikkerhed for, at deres poter både udvikler social intelligens, får gode karakterer i skolen og bliver lykkelige.

Journalister lever som bekendt af kilderne, og i takt med at journalistikken er blevet mere fremtidsorienteret, har også kilderne

© I det gamle Grækenland lod politikere og feltherrer sig rådgive af oraklerne i Delfi, hvis kryptiske udsagn ofte krævede stor indsigt at afkode. Nu er oraklerne vendt tilbage til den politiske virkelighed. Et voksende lag af journalister og politiske kommentatorer har kastet sig ud i at spå om fremtiden frem for at fortælle, hvad der faktisk har fundet sted.

FRA SPORHUNDE TIL SPÅMÆND

måttet sande, at de ikke kan nøjes med at tale om det sikre, dét som allerede er hændt. Ekspertter af enhver slags har fået en ny metier som hjælpe-spåmænd, der skal bistå journalisterne med at vurdere, om Helle Thornings seneste udmelding vil være en fordel i de kommende finanslovsforhandlinger, om computerspil i det lange løb vil være skadelige for børn, og om hvilken indflydelse mænds dalende sædkvalitet vil få på befolkningens fremtidige sammensætning.

De traditionelle ekspertter oplever her ofte en frustration, fordi de på den ene side tvinges til at sige noget om forhold, de meget vanskeligt kan vide noget med sikkerhed om, men på den anden side er dét præmissen, hvis man vil bidrage til den offentlige debat. Som konsekvens ser man undertiden, at ekspertterne deler sig i to: En gruppe, der nægter at deltage i en sådan pseudovidenskabelig gang gæt og grimasser, og en anden gruppe, der bliver medieegnedede ekspertter, fordi de udvikler en evne til at formulere sig fyndigt og enkelt og derfor bliver brugt igen og igen.

Ypperstepræsten

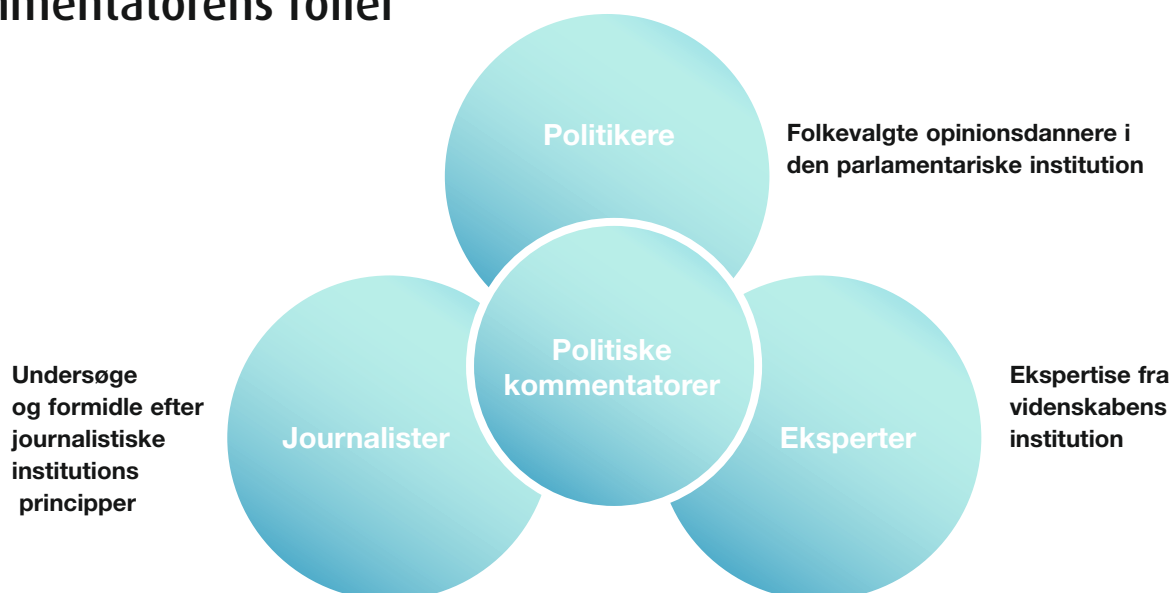
Nyhedsmediernes spådomsorienterede journalistik har så stor efterspørgsel på ekspertter udi fremtiden, at medierne selv er begyndt at udklække sine egne ekspertter til at fortolke fremtiden. På den politiske journalistiks område har vi de senere år set fremvæksten af den politiske kommentator som en helt

egen type ekspert, der måske nok kan være ansat et andet sted, men som i høj grad bruger sin tid i medierne og er leveringssikker i prægnante fortolkninger og spådomme.

Hvis den postmoderne journalist er lejlighedsvis spåmand, er den politiske kommentator vor tids ypperstepræst. Han – for der er kun ganske få kvindelige ypperstepræster – færdes hjemmevant i magtens korridorer og har ikke kun adgang til regeringskontorer, men kan trænge ind i selv statsministerens egen bevidsthed, forstå hans overvejelser, give råd og uddele røde kort.

Dagen efter Lars Løkke Rasmussen var tiltrådt som statsminister efter udnævnelsen til partiformand på Venstres landsmøde, skrev Peter Mogensen en politisk analyse i Politiken, hvor han på magisk vis kunne se, hvad Lars Løkke foretog sig på sin første dag på kontoret som ny statsminister. Lars Løkke spidser naturligvis blyanter, for han har rigtigt mange udfordringer, men Peter Mogensen kan fortælle Lars Løkke (og Politikens læsere), at "det hele kan koges ned til fire centrale politiske overvejelser". Peter Mogensen må være i telepatisk kontakt med Lars Løkke, for han gennemgår de forskellige politiske emner i tankerne sammen med Lars Løkke, og vores nybagte statsminister ånder derefter lettet op: "Det er ikke så indviklet, tænker han. Begynd med slutresultatet – valgsejren – og regn så baglæns. Løkke har pludselig god tid og snupper endnu en blyant fra pakken" (Politiken 18. maj 2009).

Kommentatorens roller

© Den politiske kommentator låner autoritet fra tre forskellige roller: Som ekspert får han privilegeret taletid og -position, som journalist har han distance til kilder og er en dygtig formidler, og som tidligere spindoktor er han en insider i det politiske miljø

Frie fugle

Når Peter Mogensen og andre politiske kommentatorer kan bevæge sig ubesværet ind og ud af magtens korridorer, blande fakta og fiktion samt blande analyse med politiske råd, hænger det sammen med, at de blander en række forskellige roller. Som Marie Hemmingsen og Mette Sigtenbjerggaard har påvist i en nylig artikel i Tidsskriftet Politik, låner den politiske kommentator fra tre forskellige roller: Journalisten, eksperten og politikeren.

Som journalister har de kontakt til mange kilder og er dygtige formidlere, og som eksperten tildeles de ofte megen taletid og en privilegeret taleposition: De konfronteres sjældent med skarpe spørgsmål, men får lov til selv at udlægge teksten. Endelig låner de fra politikernes rolle, blandt andet fordi de selv ofte er gamle spindoktorer og derfor har insiderviden om partierne og selv har en mere eller mindre udtalt politisk agenda (se figur på side 8). Men hvor journalister, eksperter og politikere hver især skal stå til ansvar over for eget bagland – redaktøren, kollegerne og vælgerne – er de politiske kommentatorer nogle anderledes frie fugle. De kan låne autoriteten fra de øvrige roller, men der følger ikke de samme pligter med. Derfor kan de langt mere ubesværet spå om fremtiden og rådgive politikere om den rette politiske kurs.

Fanget af fremtiden

I Minority Report bliver Tom Cruise på brutal vis opmærksom på, at det kan være farligt at spå om fremtiden, hvis man

begynder at handle som om, at de fortæller den skinbarlige sandhed: I filmens virkelighed at man arresterer folk for forbrydelser, de endnu ikke har foretaget.

I den postmoderne journalistik er der også indimellem nogen, der gør opmærksom på, at det kan føre til skævvridning af den politiske proces og befolkningens interesse for det politiske liv, hvis man fæster for meget lid til journalisters og kommentators fortolkninger og forudsigelser. Ind i mellem har en enkelt kommentator måttet trække følehornene til sig et stykke tid, som da Henrik Qvortrup måtte tage en pause under seneste folketingsvalg, men kritikken har ikke generelt ført til mindre fremtidsmusik i nyhedsmedierne.

Nyhedsmedierne er blevet en moderne fortolkningsindustri, der leverer forestillinger om mulige udviklingstendenser.

I sig selv en glimrende funktion, men problemerne opstår, når disse forestillinger får for megen magt til at præge nutidens handlinger, så vi ikke afprøver mulige alternativer til de ofte forenkledede og tendentiøse fremtidsscenerier. I det moderne samfund blev vi frigjort fra vores bundethed til tradition og fortid. I det postmoderne samfund er der en betydelig risiko for at blive fanget af fremtiden.

Stig Hjarvard har for nyligt udgivet bogen "En verden af medier. Medialiseringen af politik, sprog, religion og leg". Samfundslitteratur. ©

*I det moderne samfund blev vi frigjort fra vores bundethed til tradition og fortid.
I det postmoderne samfund er der en betydelig risiko for at blive fanget af fremtiden.*

© Nyhedsmediernes spådomsorienterede journalistik har så stor efterspørgsel på eksperter udi fremtiden, at medierne selv er begyndt at udklække sine egne eksperter til at fortolke fremtiden

Stig Hjarvard: "Fra sporhunde til spåmænd. Journalister i ny fortolkningsindustri",
in *Tid & tendenser* nr. 5, august 2009, side 4-9.